

ТИПОВА ПРОГРАМА
підвищення кваліфікації педагогічних працівників «Інклюзивна
освіта: індивідуалізація, бар'єрність та командна робота»

Розробник(и): ФОП Гончар Костянтин Вікторович ЄДРПОУ 1977306973

Рецензент(и): Фізична особа підприємець К.В. Гончар

Термін дії програми: з 2025 до 2030 року

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність типової програми – Забезпечення рівного доступу до освіти потребує від педагогів вміння адаптувати простір, методи та матеріали для дітей з особливими потребами.

Цільова група: Вчителі інклюзивних класів, асистенти, психологи, соціальні педагоги.

Обсяг (тривалість): Загальний обсяг підвищення кваліфікації за цією програмою в межах одного освітнього циклу становить від 2 до 30 годин (0,06–1 кредит ЄКТС) та визначається індивідуально залежно від кількості обраних слухачем освітніх компонентів (тем). Слухач може проходити програму повторно, обираючи нові теми. У кожному випадку у сертифікаті зазначається фактично пройдений обсяг годин та тематика навчання.

Особливості реалізації програми – Програма має модульну структуру та реалізується у вигляді окремих освітніх циклів. У межах одного освітнього циклу слухач обирає одну або кілька тем відповідно до власних освітніх потреб. Кожна тема є логічно завершеним освітнім компонентом та може реалізовуватися автономно. Підсумковий обсяг підвищення кваліфікації в межах одного циклу формується шляхом накопичення обраних тем і становить від 2 до 30 годин. Слухач може проходити програму повторно, обираючи нові теми. За результатами кожного освітнього циклу видається окремий документ про підвищення кваліфікації із зазначенням фактично пройдених годин та тематики навчання.

Форма (форми) підвищення кваліфікації: дистанційна

Мета підвищення кваліфікації – Підвищення кваліфікації фахівців щодо створення підтримувального освітнього середовища.

Завдання підвищення кваліфікації:

- Методика адаптації навчального матеріалу для різних нозологій
- Опанування навичок командної взаємодії в межах закладу
- Робота з родиною дитини з ООП: підтримка та консультування
- Створення сенсорних зон та ресурсної кімнати в школі

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться:

- інклюзивна компетентність
- психолого-педагогічна адаптивність
- комунікативна толерантність
- професійна емпатія

Очікувані результати підвищення кваліфікації: Учасники навчаться бачити можливості кожної дитини, зможуть ефективно планувати супровід та забезпечать успішну соціалізацію учнів з ООП.

Оцінювання результатів підвищення кваліфікації - Оцінювання здійснюється на основі виконання рекомендованих практичних та самостійних завдань, участі в проєктній діяльності, тестування або підсумкової роботи відповідно до програми.

Документ про підсумки підвищення кваліфікації - Сертифікат або свідоцтво про підвищення кваліфікації встановленого зразка із зазначенням теми, обсягу годин та кредитів ЄКТС відповідно до вимог законодавства

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Навчально-тематичний план відображає перелік можливих курсів (тем), що реалізуються в межах програми. Проходження всіх тем, наведених у плані, не є обов'язковим. Кожна тема є окремим освітнім компонентом і може реалізовуватися автономно.

№	Назва теми	Лекції, год	Самостійна робота, год (мін.-макс.)	Усього, год (мін.-макс.)
1	Кейси організації інклюзивного навчання. Нормативна база.	1	1-29	2-30
2	Інклюзія з нуля	1	1-29	2-30
3	Сучасні підходи навчання учнів з ООП. Інклюзія.	1	1-29	2-30
4	Ігрові технології в інклюзивному навчанні	1	1-29	2-30
5	Супровід дитини з особливими освітніми потребами в ЗЗСО.	1	1-29	2-30
6	Інклюзивна освіта. Складові ефективної взаємодії.	1	1-29	2-30
7	Інклюзія. Створення дружньої атмосфери для дитини з ООП у колективі.	1	1-29	2-30
8	Головні аспекти в організації інклюзивного навчання. Принципи командної взаємодії.	1	1-29	2-30
9	Базові навички та принципи взаємодії в інклюзивному середовищі.	1	1-29	2-30
10	Робота з учнями з ООП: Стратегії викладання та індивідуальна підтримка в інклюзії.	1	1-29	2-30
11	Стабілізація емоційного стану дітей дошкільного віку засобами арттерапії	1	1-29	2-30
12	Інклюзія партнерства: правова підтримка родин, що виховують дітей із ООП	1	1-29	2-30
13	Використання мнемотехніки в логопедичній роботі з дітьми із загальним недорозвитком мовлення.	1	1-29	2-30
14	Лікувальна фізкультура та ритміка - ефективна корекційна складова інклюзивного навчання	1	1-29	2-30
15	Особливості прояву порушення у фізичній сфері дітей з ООП. Формування навичок застосування методів та прийомів ЛФК.	1	1-29	2-30
16	Безпечний онлайн простір для дітей з інтелектуальними порушеннями. Інклюзія.	1	1-29	2-30
17	Формування елементарних математичних уявлень у дітей з інтелектуальними порушеннями. Інклюзія.	1	1-29	2-30

№	Назва теми	Лекції, год	Самостійна робота, год (мін.-макс.)	Усього, год (мін.-макс.)
18	Адаптація та модифікація освітнього середовища. Способи подання інформації та вивчення предмету дитиною з ООП.	1	1-29	2-30
19	Управління поведінковими викликами в інклюзивному класі: методики позитивної дисципліни.	1	1-29	2-30
20	Поведінкові виклики в інклюзії: що робити вчителю без фаху психолога.	1	1-29	2-30
21	Асистивні технології в інклюзії: інструменти для вчителя та учня.	1	1-29	2-30
22	Інклюзивність у класі: як адаптувати цифрові інструменти для навчання учнів з руховими обмеженнями	1	1-29	2-30

3. ЗМІСТ ТИПОВОЇ ПРОГРАМИ

Тема 1. Кейси організації інклюзивного навчання. Нормативна база.

Ключові питання теми: Курс України на європейську інтеграцію вимагає перегляду пріоритетів державної політики у сфері освіти, зокрема впровадження таких підходів до навчання дітей з особливими освітніми потребами, які б базувались на засадах рівних можливостей та доступу до якісної освіти. Організація інклюзивного навчання в умовах децентралізації усі зміни відбуваються в рамках децентралізації: повноваження і кошти поступово передаються на місця. Саме місцеві громади можуть вирішити і визначити, як краще забезпечити якісну освіту своїм мешканцям.

Тема 2. Інклюзія з нуля

Ключові питання теми: Професійний розвиток педагогічних працівників відповідно до державної політики у галузі інклюзивної освіти та забезпечення якості інклюзивного навчання

Тема 3. Сучасні підходи навчання учнів з ООП. Інклюзія.

Ключові питання теми: У кожному навчальному закладі мають бути створені гідні умови навчання усіх дітей, зокрема і тих, які мають особливі освітні потреби. Одним із напрямків для їх створення є застосування ігрових технологій навчання. На думку, багатьох експертів та практиків із впровадження сучасних підходів навчання - виокремлюються саме ігрові технології, які сприяють створенню сприятливого освітнього середовища для реалізації інклюзивного навчання у закладі освіти

Тема 4. Ігрові технології в інклюзивному навчанні

Ключові питання теми: Обраний українською державою напрям щодо створення гідних умов навчання дітей з особливими освітніми потребами є кроком до впровадження європейських принципів та стандартів життя. Інклюзивне навчання є одним із основних напрямів реформування системи освіти в багатьох європейських країнах, мета такого навчання напрямлена на реалізацію прав на освіту осіб з особливими освітніми потребами. Саме тому, проблема застосування ігрових технологій навчання дітей з ООП є сьогодні актуальною та своєчасною. На думку, багатьох експертів та практиків із впровадження сучасних підходів навчання - виокремлюються саме ігрові технології, які в свою чергу сприяють створенню сприятливого освітнього середовища для реалізації інклюзивного навчання у закладі освіти.

Тема 5. Супровід дитини з особливими освітніми потребами в ЗЗСО.

Ключові питання теми: Інклюзивні процеси в сучасній освіті та постійні зміни в законодавстві вимагають від вчителя гнучкості, готовності до змін та натхнення до опанування новими знаннями та практичними навичками. Саме тому, чітке усвідомлення особливостей налагодження співпраці між усіма учасниками КППС дозволить вчасно організувати роботу команди, підготувати всю необхідну документацію та належно розподілити обов'язки та відповідальність між фахівцями та батьками дитини.

Тема 6. Інклюзивна освіта. Складові ефективної взаємодії.

Ключові питання теми: Професійний розвиток педагогічних працівників відповідно до державної політики у галузі інклюзивної освіти та забезпечення якості інклюзивного навчання

Тема 7. Інклюзія. Створення дружньої атмосфери для дитини з ООП у колективі.

Ключові питання теми: Курс України на європейську інтеграцію вимагає перегляду пріоритетів державної політики у сфері освіти, зокрема впровадження таких підходів до навчання дітей з особливими освітніми потребами, які б базувались на засадах рівних можливостей та доступу до якісної освіти. Організація інклюзивного навчання в умовах децентралізації. Як краще забезпечити якісну освіту своїм вихованцям з урахуванням основних тенденцій та ресурсів щодо здобуття освіти осіб з особливими освітніми потребами

Тема 8. Головні аспекти в організації інклюзивного навчання. Принципи командної взаємодії.

Ключові питання теми: Професійний розвиток педагогічних працівників відповідно до державної політики у галузі інклюзивної освіти та забезпечення якості інклюзивного навчання

Тема 9. Базові навички та принципи взаємодії в інклюзивному середовищі.

Ключові питання теми: Професійний розвиток педагогічних працівників відповідно до державної політики у галузі інклюзивної освіти та забезпечення якості інклюзивного навчання

Тема 10. Робота з учнями з ООП: Стратегії викладання та індивідуальна підтримка в інклюзії.

Ключові питання теми: 1. Створення безпечного інклюзивного середовища 2. Стратегії роботи із дітьми з ООП

Тема 11. Стабілізація емоційного стану дітей дошкільного віку засобами арттерапії

Ключові питання теми: Емоції впливають на перебіг різних психічних процесів – сприймання, пам'яті, уяви, мислення, зумовлюють формування певних рис характеру особистості. Зростання нервово-психічного напруження в складних соціально-екологічних умовах, занепокоєння здоров'ям та долею дитини, сім'ї спричиняють невротизацію батьків. Це негативно відбивається на емоційних контактах дорослих з дитиною. Батьки, які перебувають у стані емоційного стресу, переживають тривогу, хвилювання, не можуть забезпечити дитині психологічний комфорт. Навпаки, вони є джерелом підвищеного неспокою, що створює передумови для виникнення емоційних розладів у дитини. Тому так важливо, щоб дорослі усвідомлювали важливість та необхідність у стабілізації емоційної сфери дитини.

Тема 12. Інклюзія партнерства: правова підтримка родин, що

виховують дітей із ООП

Ключові питання теми: Сучасний світ рухається шаленими темпами - інклюзія в тому числі. Швидкість цього руху показує, що не усі батьки та педагоги встигли зорієнтуватись в основних напрямках своєї роботи так, щоб не порушувати прав один одного, прав дітей та їх батьків. Акцент інклюзивної освіти на рівних правах при різних можливостях. Та без фокусу співпраці та розуміння ці права не лише не втілюватимуться, а й порушуватимуться. Шлях, що обирають батьки для своїх дітей має співпадати із цінностями інклюзивної політики в закладі освіти. Виникає необхідність надати компетентну підтримку у знаннях щодо своїх прав та обов'язків батькам учнів з ООП, а також розширити знання педагогів в даній темі, надати роз'яснення щодо шляхів реалізації своїх прав, та компетентне пояснення обов'язків в освітньому процесі в період інклюзії.

Тема 13. Використання мнемотехніки в логопедичній роботі з дітьми із загальним недорозвитком мовлення.

Ключові питання теми: План вебінару: 1. Поняття та етіологія ЗНМ. 2. Характеристика дітей із ЗНМ. 3. Історія розвитку мнемо-техніки. 4. Практичні поради створення та використання мнемо-таблиць у роботі з дітьми із загальним недорозвитком мовлення.

Тема 14. Лікувальна фізкультура та ритміка - ефективна корекційна складова інклюзивного навчання

Ключові питання теми: Вебінар покликаний допомогти педагогічним працівникам опанувати необхідний інструментарій, який допоможе зробити заняття корисними, цікавими, інклюзивними та ефективними. Розберемо елементи фізично-моторних занять, вправи та ігри, якими варто займатись із дітьми та як через них надати дитині життєво важливі рухові навички та вміння та розвинути інтелектуальний потенціал

Тема 15. Особливості прояву порушення у фізичній сфері дітей з ООП. Формування навичок застосування методів та прийомів ЛФК.

Ключові питання теми: Вебінар покликаний допомогти педагогічним працівникам опанувати необхідний інструментарій, який допоможе зробити заняття корисними, цікавими, інклюзивними та ефективними. Розберемо елементи фізично-моторних занять, вправи та ігри, якими варто займатись із дітьми та як через них надати дитині життєво важливі рухові навички та вміння та розвинути інтелектуальний потенціал

Тема 16. Безпечний онлайн простір для дітей з інтелектуальними порушеннями. Інклюзія.

Ключові питання теми: В рамках вебінару будуть надані практичні поради, інструменти та ресурси, які допоможуть слухачам створити безпечне онлайн середовище для дітей з інтелектуальними порушеннями. Це включає в себе розгляд фільтраційних програм, навчання вмінню критично оцінювати контент та встановлення граничних параметрів для використання інтернету.

Тема 17. Формування елементарних математичних уявлень у дітей з інтелектуальними порушеннями. Інклюзія.

Ключові питання теми: 1 особливості навчання дітей з інтелектуальними порушеннями; 2 складові математичної освіти дітей з інтелектуальними порушеннями; 3 визначення індивідуальних методів, засобів і прийомів формування елементарних математичних уявлень учня/вихованця з інтелектуальними порушеннями; 4 практичні поради щодо ефективного підбору і застосування навчально-дидактичного матеріалу для розвитку математичних здібностей дітей з інтелектуальними порушеннями.

Тема 18. Адаптація та модифікація освітнього середовища.

Способи подання інформації та вивчення предмету дитиною з ООП.

Ключові питання теми: Щоб досягти успіху та задовольнити різноманітні потреби учнів, зумовлені їхніми здібностями, рівнем розвитку, інтересами та іншими відмінностями, педагогам необхідно змінювати методи навчання, навчальне середовище, матеріали тощо. Ці зміни або пристосування до потреб учнів відбуваються через адаптації або модифікації.

Тема 19. Управління поведінковими викликами в інклюзивному класі: методики позитивної дисципліни.

Ключові питання теми: Основи позитивної дисципліни: принципи: повага, співпраця, послідовність; Інструменти для роботи з різними групами учнів: діти з СДУГ, аутизмом, емоційними порушеннями; Партнерство з батьками та командою підтримки

Тема 20. Поведінкові виклики в інклюзії: що робити вчителю без фаху психолога.

Ключові питання теми: Основи позитивної дисципліни: принципи: повага, співпраця, послідовність; Інструменти для роботи з різними групами учнів: діти з СДУГ, аутизмом, емоційними порушеннями; Партнерство з батьками та командою підтримки

Тема 21. Асистивні технології в інклюзії: інструменти для вчителя та учня.

Ключові питання теми: Поняття та класифікація асистивних технологій у сфері освіти. Роль асистивних технологій у створенні інклюзивного освітнього середовища. Цифрові інструменти для підтримки навчання учнів з різними ООП порушення зору, слуху, опорно-рухового апарату, когнітивні труднощі. Використання асистивних технологій для розвитку комунікативних, пізнавальних та соціальних навичок.

Тема 22. Інклюзивність у класі: як адаптувати цифрові інструменти для навчання учнів з руховими обмеженнями

Ключові питання теми: Поняття та класифікація асистивних технологій у сфері освіти. Роль асистивних технологій у створенні інклюзивного освітнього середовища. Цифрові інструменти для підтримки навчання учнів з різними ООП порушення зору, слуху, опорно-рухового апарату, когнітивні труднощі. Використання асистивних технологій для розвитку комунікативних, пізнавальних та соціальних навичок.

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи:

1. Закон України Про вищу освіту
2. Закон України Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій
3. Закон України Про дошкільну освіту
4. Закон України Про загальну середню освіту
5. Закон України Про інноваційну діяльність
6. Закон України Про наукову і науково-технічну діяльність
7. Закон України Про наукову і науково-технічну експертизу
8. Закон України Про освіту
9. Закон України Про позашкільну освіту
10. Закон України Про професійно-технічну освіту

11. Концепція розвитку післядипломної освіти в Україні
12. Національна доктрина розвитку освіти
13. Положення про державний вищий навчальний заклад
14. Положення про дистанційне навчання
15. Положення про інститути післядипломної педагогічної освіти
16. Положення про організацію навчального процесу
17. Постанова кабінету міністрів України від 28.03.2002 № 379 Про затвердження Державної програми "Вчитель"

Основна література:

1. Абетка інклюзивності і толерантності: науково-популярне видання ІГО «Соціальна синергія». Київ: Видавництво «Теза», 2020. 30 с. URL: <https://bit.ly/3FQSmDs>
2. Бівол О. С. Проблемно-пошукові методи навчання на уроках у початкових класах як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів. Таврійський вісник освіти. 2012. № 3 (39). С. 103-107.
3. Бондарчук Л. І. Методику підказує текст/навчальний посібник. Тернопіль: Мальва. ОСО, 2001. 160 с.
4. Борисенко В. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підхід. 2017. URL: <https://bit.ly/3hxpBSJ>
5. Бурдун В.М. Стратегічне планування. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П.Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.
6. Волківська Д. А. Сучасні підходи до визначення лідерства. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : Педагогічні науки. 2014. Вип. 115. С. 45-47.
7. Вчимося вчитися та критично мислити. Нестандартні завдання за темами тижнів до курсу «Я досліджую світ». 1 клас. / авт. - упоряд. Н.В.Маценко, Н.В.Свір. Харків : вид. група «Основа», 2019. 133 с.
8. Вчимося читати. Навч.-розв. посіб. для дітей 4-6 років. У двох частинах. К.: «Фенікс», 2020. Ч.1. 272с. з іл. <https://www.shelestova.com.ua/product/vchymosya-chytaty/>
9. Гуревич Р. С. Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів засобами мультимедійних технологій. Наукові записки. Серія: Педагогіка. 2007. С. 38-41.
10. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://surl.li/wqqd>
11. Екстрена медична допомога / За ред. Г.Г. Рощина. Київ: Поліграф. книга, 2009. 138 с.
12. Європейське мовне портфоліо (методичний посібник). URL: <http://surl.li/eakzd>
13. Євтух М.Б., Черкашина Т.В. Педагогічна система самопізнання і особистісно-професійного самовдосконалення : підручник. Черкаси : Видав. Чабаненко Ю.А., 2017. 348 с.
14. Закони екології Коммонера. URL: https://pidru4niki.com/1960120837942/ekologiya/zakoni_ekologiyi_kommonera
15. Іванік О. Рівний рівному ; посібник для менторів І Іванік О., Каравай А., Гейнек- Дагаргулія М., Лашук Ю., Кнюпа Ю. - Київ, 2018. - 57 с. - URL : <https://insha-osvita.org/article/posibnYk-dlia-mentoriv-rivnyi-rivnomu/>
16. Інклюзивне навчання в закладах загальної середньої освіти: керівництво для тренерів: навч.-метод. посіб. Київ, 2018. 174 с.
17. Інструменти для оцінювання рівня безпеки, комфорту та здоров'я школи і планування змін. URL: <https://bit.ly/3kLtGkM>
18. Ковбасюк Ю. В. Державне управління : підручник : у 2 т. Київ ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с.
19. Конвенція про права дитини. 1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

20. Конституція України. Основний закон. Київ, 1996.
21. Литвиненко Г., Клясен Н. Управління проектами: сутність та особливості застосування в освіті. Рідна школа. 2017. №11-12. С. 39-43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2017_11-12_9
22. Мартинець Л. А. Управління професійним розвитком учителів : навч.-метод. посіб. / Л. А. Мартинець. - Вінниця : ДонНУ, 2016. - 87 с. Внутрішня система забезпечення якості освітньої діяльності: стандарти та рекомендації. - URL : <https://cutt.lv/prnvGJh>
23. Меморандум співпраці між усіма учасниками освітнього процесу: педагогами, учнями та батьками. URL: <https://bit.ly/3zxHqYt>
24. Навчальна кінезіологія: проста гімнастика для мозку. URL: <https://bit.ly/3XKqdVt>
25. Нова українська школа : методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного навчання : навчально-методичний посібник / М. Васьуленко. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. 192 с.
26. Нова українська школа : розвиток критичного мислення учнів початкової школи : навчально-методичний посібник / О. Пошетун. Київ : Вид. дім «Освіта», 2020. 192 с.
27. Організація і методика соціально-педагогічного тренінгу : методичні рекомендації. Уклад. О. М. Шевчук. Умань, 2010. 37 с.
28. Організація роботи з розв'язання проблеми насильства в школі: навчально-методичний посібник / упорядники: Дубровська Є. В., Ясеновська М. В.; редакційна група: Алексеев М. К., Дендебер М. П., Соловйова О. Д. Київ: Huss, 2011. 96 с.
29. Палеха Ю. І. Етика ділових відносин. Київ: Кондор, 2008. 356 с.
30. Пішун С.Г. Позитивний ресурс власного «Я» в координатах професійної діяльності майбутнього педагога. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2019. Вип. 32. С. 367-372.
31. Половенко О. В. Безперервна освіта педагога за індивідуальною освітньою траєкторією : навчально-методичний посібник / О. В. Половенко, Л. М. Кірішко. - Кропивницький, 2018. - 60 с.
32. Порошенко М. та ін. Інклюзивна освіта: навчальний посібник.. Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.
33. Поспелова Т. Розвиток лідерського потенціалу керівника закладу середньої освіти : навч. посіб. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. 36 с.
34. Про анкету самооцінювання : наказ Державної служби якості освіти України від 29 березня 2021 № 01-11/26. URL: <https://sqe.gov.ua/law/pro-anketu-samoocinyuvannya/>
35. Про деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : Постанова КМУ від 21.08.2019 № 800 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ від 27.12.2019 № 1133). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text>.
36. Про деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : Постанова КМУ від 21.08.2019 № 800 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ від 27.12.2019 № 1133). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text>.
37. Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 № 2205, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 10.11.2020 за № 1111/35394. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text>
38. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі : указ Президента України від 25.05.2020 № 195/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text>
39. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178-179). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

40. Програма PISA (програма міжнародного оцінювання учнів). Вісник. Тестування і моніторинг в освіті. 2011. № 11-12. С. 39-68. URL: <http://surl.li/edklu>
41. Проектування індивідуальної освітньої траєкторії професійного розвитку педагога : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Біла Церква, 13 червня 2019 р.) / Упор. Л. А. Литвиненко. - К., 2019.- 189 с.
42. Розвиваємо громадянські компетентності з 1 класу / під заг. ред. Н.Бібік, М.Араджионі. Київ : ФОП «Парашин К.С.», 2018. 880 с.
43. Рябова З.В., Кравченко Г.Ю. Метод проектів у розвитку якості початкової освіти. Харків : Вид-во «Ранок», 2013. 144 с.
44. С. 9-14.
45. Сайт. Державна служба якості освіти. Інституційний аудит. URL: <https://sqe.gov.ua/>
46. Сак Т. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі: навчальний курс та науково-методичний посібник Київ: СПД-ФО Парашин І., 2011. 101 с. URL: <https://cutt.ly/lnUhQDL>
47. Сак Т. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі: навчальний курс та науково-методичний посібник Київ: СПД-ФО Парашин І., 2011. 101с. URL: <https://cutt.ly/lnUhQDL>
48. Сенчина Н. Г. Формування педагогічної рефлексії учителів гуманітарних спеціальностей у післядипломній освіті : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2019. 22 с.
49. Сич Т. В. Управління людськими ресурсами закладу освіти : [навч. посібник для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за освітньою програмою «Управління навчальним закладом» спеціальності 073 «Менеджмент»] І Т. В. Сич // Держ. закл. «ЛНУ імені Тараса Шевченка». - Старобільськ, 2021. - 283 с.
50. ТОБТО : Абетка неформальної освіти, фасилітації і тренерства // За заг. ред. Наталії Трамбовецької. -Київ, 2017. -53 с.
51. Управління особистими фінансами : навчальний посібник / Н.А. Ясинськаю. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. 352 с.
52. Фідкевич О., Богданець-Білоskalенко Н. Нова українська школа : теорія і практика формування оцінювання у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти : навчально-методичний посібник. Київ : Генеза, 2020. 96 с.
53. Цифрова трансформація освіти і науки [Електронний ресурс] : сайт. URL: <https://bit.ly/3iZgvys>
54. Шевчук А.С. Інтегрована відповідальність, або Зони впливу різних фахівців на музичне виховання дітей. Музичний керівник. 2020. № 4. С. 4-10.
55. Ягенська Г.В. Формування дослідницьких умінь учнів 7-9 класів на уроках та в позакласній роботі з біології / Г.В. Ягенська. Луцьк. 105 с.
56. Як підвищити креативність? Тренінг, спрямований на формування креативності. Шкільний світ. 2007. № 23-24. С. 19-35.
57. Ehsan Taebi. Reflection in a Spontaneous World. URL: <http://surl.li/eakxc>
58. What Is Flipped Learning? URL: <http://surl.li/eakyu>

Додаткова література:

1. Безпека під час навчання: рекомендації щодо організації укриття. URL: <https://bit.ly/3YITGVN>
2. Бех І. Д. Рефлексія у духовному «Я» особистості. Рідна школа. 2011. С. 9-14.
3. Богомольний Б.Р., Кононенко В.В., Чуєв П.М. Медицина екстремальних ситуацій: навч. посіб. Одеса: Одеський держ. мед. ун-т, 2001. 412 с. URL: <https://bit.ly/3BypwoI>
4. Гусак В.М. Нові ролі педагога у контексті реформ сучасної української

школи. Педагогіка партнерства як основа розвитку суб'єктів освітньої діяльності в умовах НУШ: матеріали наук.-практич. конф. URL: <http://conf.zippo.net.ua/?p=79>

5. Даниленко Л.І. Видатні вітчизняні біологи як учені й особистості: метод. посібник / Л.І. Даниленко, І.Ю. Гогайзель, Л.І. Гнед та ін. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП Черкаської обласної ради», 2019. 91 с.
6. Євтух М. Б., Пінковська Е. А., Черкашина Т. В. Методики особистісно-професійного самовдосконалення суб'єкта педагогічної діяльності на засадах самопізнання : навч.-метод. посіб. : для педагогічних працівників. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2015. 400 с.
7. Зубенко Л. Г., Немцов В. Д. Культура ділового спілкування : навч. посіб. Київ: «Ексоб», 2002. 200 с.
8. Кубрак О. В. Етика ділового повсякденного спілкування. Суми : ВТД «Університетська книга», 2002. 208 с.
9. Ландрет Л. Правильне виховання характеру дітей. / пер. з англ. Степанова В., ВБФ «Східноєвропейська гуманітарна місія», 2017. 224 с.
10. Менеджмент та маркетинг в сучасних освітніх організаціях: колект. навч. посіб. / Авт. колектив: за ред. З.В. Рябової. - Київ : НАПН України, Ун-т менедж. освіти, 2021.-273 с.
11. Педагогіка партнерства як основа розвитку суб'єктів освітньої діяльності в умовах НУШ. URL: <https://conf.zippo.net.ua/?p=340>
12. Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації керівників закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти : наказ МОН від 12.10.2022 № 905. URL: <https://bit.ly/3vgA4Fe>
13. Урок, що розвиває критичне мислення. 70 методів в одній книзі: навч.-метод. посіб. / О.І. Пометун. Київ, 2020. 104 с.
14. Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?: навчальний посібник / авт.кол. Київ, 2019. 272 с.
15. Хобзей Павло. Директор школи має вести колектив до змін. Освіта.ua. URL: <http://osvita.ua/school/reform/55280/>
16. Яценко Т.О. Формування читацької компетентності учнів як головна проблема шкільного літературного навчання. Наукові записки, 2009. № 1. С. 69-71
17. Common European framework of reference for languages: learning, teaching, assessment. Companion volume with new descriptors. URL: www.coe.int/lang-cefr
18. Heick.T. The Characteristics of a Highly Effective Learning Environment. URL: <http://surl.li/eakxu>